

Presidendi rahvaluulepreemia ja 2012. aasta rahvaluulearhiivis

Möödunud arhiiviaasta paistab silma mitmekesisuse ja kirjususega, koostöö arhiivi ja rahvaluule kogujate vahel jätkus 2012. aastal jõudsalt.

Kirevust jagus ka arhiivi igapäevaellu. Kirjandusmuuseumil on valminud uus, kaas-aegsete hoidla- ja stuudioruumidega juurdeehitus. Rahvaluulearhiiv ning loodetavasti ka kõik meie külastajad rõõmustavad uue, restaureeritud uurijasaali üle, kus on avar ja helge ning süvenemine veel digitaliseerimata arhiivikäsikirjadesse toimub vanapärasest väärikas interjööris. Loodame vaid, et sama korda saab ka muuseumi rahastus, mis praeguse projektipõhisuse ja muutlikkusega tekitab ebakindlust.

Oma koha rahvaluulekogudes leidsid mullu mitme eri paikkonna lood Kihnust ja Jõelähtelt, Võrtsjärve äärest ja Jüri ümbrusest. Arhiivi lisandus ainet nii eesti kui ka vene, samuti võru, muhu ja vadjaa keeles, üleandjateks nii vabatahtlikud kui ka kutselised pärimusekogujad, õpilased ja tudengid ning naljalugude kogumisaktsiooniosalejad. Kokku lisandus 2012. aastal ERA kogudesse üle 4000 lk käsikirjalist materjali, üle 4200 foto, üle 500 helisäiliku ning 82 videosäilikut.

Presidendi preemia rahvaluule kogumise eest pälvisid tõelised entusiastid, kes on väljas oma kodukoha pärimuse talletamise eest. Preemiasaajaid ühendab asjaolu, et nende kõigi huviorbiiti jääb kalurite elu, sest kõigi kogumispiirkonnad asuvad kas mere või järve ääres. Preemiad andis president Toomas Hendrik Ilves kirjandusmuuseumis üle 14. märtsil 2013.

Vaade ERA uude uurijateruumi, pildistatud 21. jaanuaril 2013. Alar Madissoni foto.

Rosaali (Roosi) Karjam sai preemia kauase järjepideva rahvaluule kogumise eest. Lisaks käsitöötegemisele on ta jõudnud kirja panna ka rahvaluulet. Ta on teinud arhiivile kaastööd alates 1992. aastast, ja arhiivi on kogunenud 246 lehekülge. Lisaks veel 52 lehekülge, mille eest teda 1994. aastal samuti kogumispreemiaga tunnustati. Rosaali Karjam on muuseumile saatnud väga mitmekülgsed ning sisukaid kirjapanekuid, näiteks etnograafilisi kirjeldusi Kihnu käsitööst ja kalapüügist, kuid selle kõrval ka rahvaluulet looduse märkide, lindude, külviaegade, mängituste, lastekasvatuse, toidu- ja matusekommete, kalendrikombestiku ning erinevate uskumuste kohta. Ta on osalenud arhiivi kogumisvõistlustel (selhulgas ka aastail 2009 ja 2012). Lisaks sellele on Roosit külastanud, teda filminud, lindistanud ja temaga kirjavahetust pidanud mitmed eri teadusharude teadlased. Tema käsitööde kohta on välja andnud raamatu Kärt Summatavet ning mitmeid filme teinud Ingrid Rüütel.

Kaie Humal on jätkanud 2008. aastal alustatud tööd oma kunagise kodukoha, Võrtsjärve põhjakalda küla- ja eluloolise ainese ning eriti kalurite pärimuse kogumisel, tehes seda üha suurema motiveerituse, süvenemise ja asjatundlikkusega. Talle kui nüüdseks juba taas päris oma inimesele on kunagises kodukohas avanenud järjest uusi uksi. Tema tegevus on nakatanud nii kodustes fotoalbumites kui ka enda ja oma lähedaste mälus tuhnima mitu põlvkonda Võrtsjärve-kandiga seotud inimesi. Ajas kaugematele mälestustele on lisandunud meenutused nõukogudeaegsest ning lähimineviku kalurielust. Aastail 2011–2012 on ta ERAle üle andnud 50 tundi salvestatud intervjuusid koos andmestikuga elektroonilisel kujul, 100 lk pabermaterjali kirjapanekute, dokumentide ja kirjavahetuste näol, 300 fotot koos andmestikuga. Tegemist on süvitsivaatlusega ühe piirkonna ellu läbi mitme aastakümne.

Triin Äärismaa-Unt on vedanud pärimusekogumise tööd hoopis teises Eesti otsas – põhjarannikul Jõelähtmel. Ta on juhtinud projekti “Suulise rahvapärimuse kogumine Jõelähtme piirkonnas”, mille raames koguti väga heal tasemel pärimusainest. SA Rebala Fond korraldas 2011. aasta suvel Jõelähtme piirkonna noortele ja kohalikele kultuurihuvilistele suunatud eeskätt kohapärimuslikule ainesele keskenduva kogumisprojekti, aastail 2011–2012 toimus kogutud pärimusainese korraldamine ja arhiivile üleandmine. Salvestatuna laekus 24 tundi intervjuusid, sama materjali litereeringutena 272 arvutilehekülge tekste ning 45 fotot. Selles projektis osalesid kogujatena Triin Äärismaa-Undi kõrval Jaanika Hunt, Siiri Rebane, Anett-Airiin Saarlo, Manniva küla elanikud Silva ja Katre Kahu ning Anne Toots.

Fotograaf Olev Mihkelmaa andis arhiivi 9663 Kihnus tehtud digifotot. Jüri Roosmann on kirjutanud kalligraafilises kirjas terve köidetud kogu kohapärimust ja muistendeid, “legende” ja mälestusi, Ferdinand Mäe mälestusi ja kohapärimust. Neid vahendas Mari-Ann Rimmel.

Kakskümmend kaks Tartu Kivilinna Gümnaasiumi õpilast vastasid koolipärimuse küsitluskavale, mis laekus muuseumi õpetaja Pille Pärlini vahendusel. Lastepärimuse kõrval on Piret Voolaiu eestvõttel juba mitu aastat tähelepanu all olnud ka lasteaiapärimus. Seekord jõudsid arhiivi vene lasteaiarühmade õpetajate kaastööd 80 leheküljel.

Tartu Ülikooli tudengid kogusid pärimusainest Põltsamaal, tudengitest olid kaasas Kadi Raal, Maris Reintal, Miikael Jekimov ja Sille Kima. Juhendasid Merili Metsvahi ja Ergo-Hart Västriku. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia tudengid käisid 2012. aasta suvel Ingerimaal vadja ja isuri külades välitöödel. Juhendasid Janika Oras ja Ergo-Hart Västriku. Tehti intervjuusid, osa võeti mitmest külapäevast.

Eesti Vabariigi Presidendi rahvaluule kogumispreemiade üleandmine ja ERA 2012. aasta kaastöölise austamine 14. märtsil 2013. Istuvad Kaie Humal ja Rosaali Karjam, seisavad Triin Äärismaa-Unt ja president Toomas Hendrik Ilves. Alar Madissoni foto.

Arhiivi pikaajaline kaastööline Jaan Malin andis üle viis laulukladet Muhumaalt ning edastas arhiivile 72 lk netifolkloori, Valter Haamer kinkis kaks laulukladet. Maria Parksepp andis üle 100 lk kirevat Setumaa pärimus- ja koduloolist ainet. Kadi Sarv ja Kaido Kama salvestasid perekondlikke mälestusi, Villu Talsi andis üle Miila küla (VNg) pillimehe Julius Sepa salvestusi, Kalev Järvela loovutas videoülesvõtted, millel on tantsualast tegevust puudutavad intervjuud väliseestlastega Portlandis ja Seattle'is.

Eesti eri paigus on läbi viidud ka jutuvõistlusi. *Uma Lehe* toimetis andis arhiivi 98 digilehekülge võrkeelse jutuvõistluse kaastöid, Muhu murdevõistluse materjalid andis üle Kadri Tüür.

Täname kõiki, kes arhiiviga koostööd tegid: Atilde Roosiväli, Kalev Järvela, Anni Oraveer, Ahto Raudoja, Kaleph Jõulu, Johannes Kuusk, Tiina Konsen, Age Esula, Fred Puss, Eva Sepping, Maimo Hõbessaar, Aado Lintrop, Pille Vahtmäe, Anu Korb, Andreas

Kalkun, Ave Tupits-Goršič, Jüri Metssalu, Valdo Valper, Mari-Ann Rimmel, Taive Särg, Eda Kalmre, Helen Kõmmus, Jaanika Hunt, Mari Sarv, Janika Oras jt.

2012. aastal viidi läbi ka naljalugude kogumisvõistlus. Möödunud suvel võttis arhiiviga ühendust ajakirja *Pilkaja* väljaandja Andrus Tamm, kes pani ette korraldada ühine kogumisvõistlus. Võistlus "Minuga juhtus üks naljakas lugu" kuulutati välja ERA aastapäeval 24. septembril ning see kestis jaanuarini. Võistlusele oodati tänapäevaseid lugusid, originaalseid naljakaid lugusid päriselust, mis on juhtunud kas iseenda või kellegi teisega ning mida on ka ehk aeg-ajalt edasi räägitud, olgugi väikeste muudatustega.

Kokku osales kogumisvõistlusel 87 inimest ning laekus 791 lehekülge. Osalejaid oli erinevatelt elualadelt, looduskaitseinspektorist mereväelaseni, väga palju kirjeldatigi tööelu ning elu üldse lähiminevikus, Nõukogude-ajal. Ei puudunud ka anekdootlikud lood päris tänapäevast. Rohkelt oli situatsiooni- ja keelekoomikat, žürii ühe liikme Mall Hiiemäe sõnul saab lugude põhjal vaadelda ainukordse juhtumi rahvaluuleks muutumise teed. Lugude põhjal tuleb hästi esile Eesti inimeste hinnang lähimineviku elule, edastatuna läbi huumoriprisma.

Kirjutajad olid pigem vanemad inimesed, aga leidus ka kooliõpilasi ja noori. Rõõmustasid venekeelsed tööd, sest võistluse üleskutsed avaldati ka venekeelses meedias, laekus ka võrukeelseid kaastöid. Nii mõnigi kirjutas mitmekümne leheküljelise kaastöö, aga oli ka neid, kes toksisid lõbusa loo mobiiltelefoni ja saatsid selle teele. Võistlustööde hulgas leidus ka emadelt-vanaemadelt kuulnud eelnevate põlvete lugusid, mis lisas kogutule ajalist dimensiooni.

Võistluse võitjad ning muu täpsem teave on kirjas rahvaluule arhiivi kodulehel (<http://www.folklore.ee/era/kysitus/>).

Võistluse korraldamist toetasid raamatukauplus Rahva Raamat, Ajakirjade Kirjastus, kirjastused Hea Lugu, Koolibri, Tammerraamat ja kohvik DuNord.

Nalja sai meil sellel aastal niisiis küll, ning saime kinnitust ka sellele, et tore keelekasutus, hea huumorisoon ning nalja märkamise ja rääkimise oskus on väärtused, mida tasub hinnata. Eriti siis, kui töötahe vahel karmis argipäevas kaduma kipub ning missioonist üksi jääb edasielamiseks väheks. Loodame, et 2013. aastal, mis on pärandiaasta, tunnustatakse nii muuseumi-, arhiivi ja teadustöötajate missiooni kui ka elamisvajadust. Nende erialade tegelejate tunnustamist ja muuseumi säilimist on vaja selleks, et inimestele jääks meie kultuuripärand ja siia kogutav ja siin hoitav alles ka tulevikuks.

Astrid Tuisk